

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการร้านยาไม่ส่งเสริมการใช้ยาแก้ไอ Diphenhydramine ชนิดน้ำเชื่อมในทางที่ผิดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Factors Associated with the Participation in the Project on Drugstores not Supporting the Abuse of Diphenhydramine Syrup in Suratthani

ปิยะรัตน์ สาริพัฒน์ Piyarat Saripat
โรงพยาบาลบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Bantakhun Hospital, Suratthani
Email : nong049@icloud.com

รับต้นฉบับ 21 สิงหาคม 2562 ปรับปรุง 9 ตุลาคม 2562 รับผิดชอบ 20 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการร้านยาไม่ส่งเสริมการใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine ชนิดน้ำเชื่อมในทางที่ผิดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามชนิดที่ให้อัตนภาพแก่เจ้าของกิจการร้านยาแผนปัจจุบันทุกแห่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 462 แห่ง แบบสอบถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป การเข้าร่วมโครงการฯ ในปัจจุบัน ความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ในอนาคต ทักษะต่อการเข้าร่วมโครงการฯ บรรทัดฐานของการเข้าร่วมโครงการฯ ความยากลำบากในการเข้าร่วมโครงการฯ ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเข้าร่วมโครงการฯ และข้อเสียของการเข้าร่วมโครงการฯ ผลการวิจัย พบว่ามีตัวอย่าง 138 รายตอบแบบสอบถาม (ร้อยละ 29.87) เจ้าของร้านยาตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ 121 ราย (ร้อยละ 88.3) และการเป็นสมาชิกชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการฯ ในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.05$) ด้านความสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิทยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ของเจ้าของร้านยา พบว่า ทักษะการบรรทัดฐานของการเข้าร่วมโครงการฯ ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ และความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.05$) นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ทักษะเป็นตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียวที่มีผลต่อตัวแปรตาม (สามารถใช้พยากรณ์) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.05$) สรุปได้ว่าสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรจัดทำโครงการฯ เนื่องจากร้านยาไม่มีการตอบรับการเข้าร่วมโครงการฯ สูง วิธีการที่สามารถใช้เพื่อลดอุปสรรคในการเข้าร่วมโครงการฯ คือการกระตุ้นทักษะ ทักษะจะทำให้ร้านยาที่มีความต้องการในการเข้าร่วมโครงการฯ มากขึ้น และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานีควรนำเสนอโครงการฯ ผ่านชมรมร้านยาเพื่อสร้างร้านยาหรือรูปแบบการแก้ปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิดอย่างเป็นรูปธรรมในร้านยา

คำสำคัญ: ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup การใช้ยาในทางที่ผิด สื่อรณรงค์

Abstract

The research aimed to study factors associated with the participation in the project on drugstores not supporting the abuse of diphenhydramine syrup in Suratthani. The researcher sent a self-administered questionnaire to the owners of all 462 drugstores in Suratthani. The questionnaire contained questions about general information, participation in the project at present, the intention of the project participation in the future, attitude towards participation in the project, the norms of participation in the project, difficulties in participating in the project, benefits of participating in the project, the opinions of important people to join the project, and the disadvantages of joining the project. The result found that there were 138 respondents (29.87%) of which 121 (88.3%) drugstore owners intended to join the project. Being a member of the pharmacy club in Suratthani was significantly associated with project participation ($p < 0.05$). As for the relationship between psychological factors and the intention of the pharmacist's participation in the project, it was found that the attitude, norms of participation in the project, benefits of participating in the project and the opinions of important people to join the project were significantly associated with the participation in the project. ($p < 0.05$). In addition, the results of multiple regression analysis to find factors related to the decision to participate in the project found that the attitude was the only independent variable affecting the dependent variable (can be used to predict) with statistical significance ($p < 0.05$). For Suggestion, Suratthani Public Health Office should prepare the project because a large number of respondents accepted to join the project. Methods that can reduce obstacles in participation is an attitude stimulation which would make drugstore have more needs to join the project. Besides, Suratthani Public Health Office should present the project through the drugstore association to create a prototype to solve the problems of drug abuse.

keywords: Diphenhydramine syrup, drug abuse, cough syrup

บทนำ

ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดยังคงเป็นภัยคุกคามสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีโดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ภาคใต้ของประเทศ⁽¹⁾ "สี่คูณร้อย" คือสารเสพติดสูตรผสมโดยมีส่วนผสมหลัก คือ ยาน้ำแก้ไอและน้ำดื่มกระเทียมที่พบมากในพื้นที่ภาคใต้ เป็น 1 ใน 10 ยาเสพติดกำเนิดใหม่ ซึ่งไม่มีความชัดเจนในเรื่องสถานะทางกฎหมายที่ใช้ในการควบคุม⁽²⁾ เนื่องจาก "สี่คูณร้อย" มีการผสมของสารหลายชนิด โดยสารตั้งต้นบางอย่าง

นั้นหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด ที่สำคัญคือมีการนำสารตัวใหม่มาใช้ทดแทนกันอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งรวมไปถึงยาแก้ไอชนิดน้ำเชื่อมที่มีส่วนผสมของ diphenhydramine ที่ได้นำมาใช้เป็นตัวใหม่แทนยาน้ำแก้ไอชนิดโคเดอีนที่หาซื้อยากขึ้น จากมาตรการปราบปรามที่เข้มงวดของรัฐ diphenhydramine จัดเป็นยาอันตรายตามพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 หากนำยาแก้ไอที่มีส่วนผสมของ diphenhydramine ไปใช้ในปริมาณที่สูงกว่าปกติจะทำให้ผู้ใช้มีอาการง่วงซึม มึนงง ปากแห้ง

ใจสั้น และหุดหิดง่าย จึงต้องมีการใช้ยาน้อย่างระมัดระวังและห้ามใช้เสริมฤทธิ์กับยานอนหลับ ยากล่อมประสาทและแอลกอฮอล์⁽³⁾ แต่ปัจจุบันได้มีการตรวจพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า มีการนำยาแก้ไอชนิดน้ำ diphenhydramine ไปใช้ในยาเสพติด "สี่คูณร้อย" เพิ่มมากขึ้น⁽¹⁾ แหล่งที่มาของยาแก้ไอ ซึ่งถูกนำมาเสพโดยผู้ติดยาเป็นแหล่งกระจายยาอย่างไม่ถูกกฎหมาย ทั้งร้านยาที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย และแหล่งกระจายที่ไม่ได้รับอนุญาต การรั่วไหลของยาแก้ไอจากแหล่งกระจายมีทั้งในลักษณะลักลอบจำหน่ายแบบขายปลีกและการขายโดยผู้ค้ารายใหญ่ในปริมาณมาก การที่ภาครัฐควบคุมแหล่งกระจายยาที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย มีผลผลักดันให้มีการลดปริมาณการจำหน่ายต่อครั้ง แต่มีการรั่วไหลในช่องทางอื่นซึ่งไม่ได้ถูกควบคุม⁽⁴⁾

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีร้านขายยาแผนปัจจุบัน (ขย.1) ทั้งสิ้น 462 ร้าน ซึ่งกระจายตัวหนาแน่นในเขตอำเภอเมืองฯ และอำเภอเกาะสมุย ปัจจุบันยังพบปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิดของยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของปัญหาการใช้ยาผิดวัตถุประสงค์คือ เกสซ์กรในร้านยาไม่ตรวจสอบการซื้อยาของผู้ป่วย ก่อให้เกิดโอกาสการใช้ยาในทางที่ผิดอย่างมากมาย เกสซ์กรควรมีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ป่วย การเฝ้าระวังของเกสซ์กรสามารถช่วยลดการซื้อยาในทางที่ผิดได้ ระบบการดูแลสุขภาพในปัจจุบันเรียกร้องให้มีการบังคับใช้กฎระเบียบเพิ่มเติมเกี่ยวกับยาที่สามารถซื้อเองโดย เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีจุดมุ่งหมายใช้ยาในทางที่ผิด เกสซ์กรจำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างการเข้าถึงยาที่จำเป็น และในขณะเดียวกันก็จัดการความเสี่ยงในการซื้อยาใช้เอง นอกจากนี้ข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดจำหน่ายยา ยังไม่จำกัดการใช้ยาในทางที่ผิด⁽⁵⁾ จากข้อมูลของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 11 พบว่า มีการส่งตรวจตัวอย่างสารเสพติดเพื่อส่งต่อดำเนินคดีจากสถานีดำรวจ

ทุกแห่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี 2560 ตั้งแต่ตุลาคม 2559 จนถึงกันยายน 2560 ทั้งหมด 3,028 ตัวอย่าง ได้แก่ กระต้อม 2,088 ตัวอย่าง ยาแก้ไอ 205 ตัวอย่าง กระต้อมผสมยาแก้ไอ 244 ตัวอย่าง วัตถุอันตราย 23 ตัวอย่าง และอื่น ๆ 468 ตัวอย่าง⁽⁶⁾ ในปี 2558 ได้มีประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขายยา เพื่อควบคุมการขายยาให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และป้องกันการเกิดปัญหาการนำยาไปใช้ในทางที่ผิดของยา diphenhydramine syrup ได้กำหนดให้จำหน่ายครั้งละไม่เกิน 3 ขวด หรือไม่เกิน 180 มิลลิลิตรต่อคนต่อครั้ง⁽⁷⁾ แต่การออกประกาศดังกล่าว ก็ไม่สามารถหยุดปัญหาการใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนได้ โดยเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2560 ที่สนามหน้าวัดการอำเภอฉวาง จ.นครศรีธรรมราช กลุ่มมวลชนอำเภอฉวาง 3,000 คน ต่อต้านร้านยาเภสัชกรขายยาแก้ไอให้กลุ่มวัยรุ่นนำไปเป็นส่วนผสมของน้ำดื่มกระต้อมสูตรสี่คูณร้อย⁽⁸⁾ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เภสัชกรชุมชนบางส่วนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีหาวิธีการป้องกันการเกิดปัญหาการนำยาไปใช้ในทางที่ผิด จึงได้จัดทำป้ายไว้หน้าร้านขายยาข้อความว่า “ร้านขายยานี้ไม่จำหน่ายยาแก้ไอ diphenhydramine syrup และยาอื่น ๆ เพื่อใช้ในทางที่ผิด”

ยาเสพติด "สี่คูณร้อย" เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ภาคใต้หลาย ๆ จังหวัด และยังส่งผลให้เกิดความสูญเสียต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ⁽¹⁾ ถึงแม้ว่าจะมีเพียงกลุ่มร้านยา ขย.1 ในเขต อ.เมืองฯ จ.สุราษฎร์ธานี เพียง 6 ร้าน ที่หาวิธีป้องกัน แต่ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่เภสัชกรชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิด ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดทำ “โครงการร้านยาไม่ส่งเสริมการใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในทางที่ผิดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ซึ่งเป็นการจัดการปัญหาโดยการร่วมมือของเภสัชชุมชน

ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจการแก้ปัญหาการใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในทางที่ผิดจากการมีส่วนร่วมของร้านขายยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการร้านยาไม่ส่งเสริมการใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในทางที่ผิดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้เพื่อให้การจัดทำโครงการฯ ลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยต้องทราบถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการฯ โดยประเมินจากมุมมองของผู้รับอนุญาตขายยาแผนปัจจุบัน ในด้านทัศนคติบรรทัดฐานของการเข้าร่วม ความยากในการเข้าร่วมโครงการฯ ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเข้าร่วมโครงการฯ และข้อเสียของการเข้าร่วมโครงการฯ จากนั้นสรุปข้อเสนอแนะแนวทางจากการศึกษาให้สำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่ ใช้กระตุ้นและลดอุปสรรคในการชักชวนร้านยาเข้าร่วมโครงการฯ และเป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้ร้านยาเข้าร่วมโครงการฯ เพื่อช่วยป้องกันการใช้ยาในทางที่ผิดในพื้นที่อย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

กรอบแนวคิดของการศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรต้น คือ 1. ข้อมูลพื้นฐาน (เพศ, อายุ, จำนวนปีที่เปิดร้าน, รายได้ของร้านยาต่อเดือน, สถานที่ตั้งของร้าน, การเป็นสมาชิกชมรมร้านยา, การรับรองร้านยาคุณภาพ) 2. ปัจจัยในการตัดสินใจ (ทัศนคติ, บรรทัดฐานของการเข้าร่วม, ความยากในการเข้าร่วม, ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการ, ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ, ข้อเสียของการเข้าร่วม) และตัวแปรตามคือเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมโครงการของเจ้าของร้านยา

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

เจ้าของกิจการร้านยา ขย.1 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้วิธี Simple Random Sampling จากจำนวนร้านขายยาทั้งหมด 462 ราย กำหนดความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ + 7% ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ 140 ราย

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องติดป้ายข้อความ “ร้านขายยานี้ไม่จำหน่ายยาแก้ไอ diphenhydramine syrup และยาอื่น ๆ เพื่อใช้ในทางที่ผิด” ไว้บริเวณร้านยา และมีการปฏิบัติตามแนวทางการจำหน่ายยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ให้ขายยา ลงวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 132 ตอนพิเศษ 179 ง ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2558 กำหนดให้ขายในปริมาณที่เหมาะสมตามหลักวิชาการ (ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ครั้งละไม่เกิน 3 ขวด รวมแล้วไม่เกิน 180 มิลลิกรัมต่อคนต่อครั้ง)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้ร้านยาทางไปรษณีย์ ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2561 ผู้วิจัยขอให้เจ้าของร้านยาส่งแบบสอบถามกลับทางไปรษณีย์ และในเดือนมิถุนายน 2561 รวบรวมแบบสอบถามจากเจ้าของร้านยาที่เข้าร่วมประชุมการชี้แจงการตรวจร้านยาประจำปี 2561 ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อำเภอเกาะสมุย และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบสอบถามชนิดที่ให้ผู้ตอบตอบเองโดยในแบบสอบถามจะมีรายละเอียดโครงการ ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ จำนวนปีที่เปิดร้าน รายได้ของร้านยาต่อเดือน สถานที่ตั้งของร้าน การเป็นสมาชิกชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี และการรับรองร้านยาคุณภาพ

แบบสอบถามตอนที่ 2 ถามความคิดเห็นต่อการประเมินความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ประกอบด้วยคำถามความต้องการเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 1 ข้อ ซึ่งเป็นแบบประเมิน 2 ระดับ คือ เข้าร่วมและไม่เข้าร่วม

แบบสอบถามตอนที่ 3 ถามความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมโครงการฯ ใน 6 ประเด็น 20 คำถาม ประกอบด้วยทัศนคติต่อการเข้าร่วมโครงการฯ (3 ข้อ) เช่น การเข้าร่วมโครงการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ บรรทัดฐานของการเข้าร่วมโครงการฯ (3 ข้อ) เช่น การเข้าร่วมโครงการนี้เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ทำ ความยากลำบากในการเข้าร่วมโครงการฯ (3 ข้อ) เช่น การเข้าร่วมโครงการมีปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ (4 ข้อ) เช่น โครงการฯ สามารถช่วยแก้ปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิดได้ ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเข้าร่วมโครงการฯ (4 ข้อ) เช่น ร้านยาทุกร้านที่ข้าพเจ้ารู้จักมีแนวโน้มเข้าร่วมโครงการฯ และข้อเสียของการเข้าร่วมโครงการฯ (3 ข้อ) เช่น การเข้าร่วมโครงการฯ ทำให้เป็นจุดเด่นและกลุ่มผู้ขายยาแก้อาการไม่พอใจ การวัดตัวแปรเหล่านี้ใช้แบบประเมิน 5 ระดับซึ่งมีตัวเลือก คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยทดสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพิจารณาความเหมาะสมของคำถามที่สามารถวัดตัวแปรที่ต้องการได้หรือไม่ ตลอดจนพิจารณาถึงความชัดเจนและการสื่อความหมายของคำถาม หลังจากนั้น ผู้วิจัยปรับแก้แบบสอบถามตามคำแนะนำ และนำไปทดสอบและหาความเที่ยงโดยการทดสอบกับเจ้าของร้านยาจำนวน 10 คนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของตัวแปรที่วัดมีค่าอยู่ในช่วง 0.75-0.97 ซึ่งถือว่าแบบวัดมีความเที่ยงเป็นที่น่าพึงพอใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การศึกษาใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อสรุปข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างโดยใช้ ร้อยละ การแจกแจงความถี่
2. วิเคราะห์คุณลักษณะต่าง ๆ ของเจ้าของร้านยา และปัจจัยทางจิตวิทยาของเจ้าของร้านยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ โดยใช้ Chi-square
3. พยากรณ์เพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการฯ โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

การศึกษานี้จัดส่งแบบสอบถามไปยังร้านยา 462 ร้าน และได้รับแบบสอบถามกลับมาจาก 138 ร้าน คิดเป็นอัตราตอบกลับร้อยละ 29.87 (ความเชื่อมั่นของกลุ่มตัวอย่าง 93%) ผู้ตอบแบบสอบถาม 138 ราย เป็นเพศหญิง 94 ราย (ร้อยละ 68.1) อายุอยู่ในช่วง 21-30 ปี จำนวน 29 คน (ร้อยละ 21.0) และอายุ 31-40 ปี 67 ราย (ร้อยละ 48.6) ส่วนใหญ่เปิดร้านมาประมาณน้อยกว่า 10 ปี 100 ราย (ร้อยละ 72.4) รายได้ของร้านยาต่อเดือนส่วนมากอยู่ในช่วง 20,000-50,000 บาทต่อเดือน 62 ราย (ร้อยละ 44.9) สถานที่ตั้งของร้านมากที่สุด คือ อำเภอเกาะสมุย 46 ร้าน (ร้อยละ 33.3) รองลงมา คือ อำเภอเมือง 45 ร้าน (ร้อยละ 32.6) ผู้ตอบจำนวน 98 ราย (ร้อยละ 71.0) เป็นสมาชิกของชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเป็นสมาชิกชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้รับการรับรองเป็นร้านยาคุณภาพ 16 ร้าน (ร้อยละ 11.6) ความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ของผู้ตอบ คือ เข้าร่วม 121 ราย (ร้อยละ 88.3) และไม่เข้าร่วม 17 ราย (ร้อยละ 11.7) (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างร้านยาและผู้ตอบ

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	44	31.9
หญิง	94	68.1
อายุ (ปี)		
21-30	29	21.0
31-40	67	48.6
41-50	27	19.6
51-60	15	10.9
จำนวนปีที่เปิดร้าน (ปี)		
<10	100	72.4
11-20	28	20.3
21-30	3	2.2
31-40	7	5.1
รายได้ต่อเดือน (บาท)		
<20,000	20	14
20,000 - 50,000	62	44.9
50,000 - 70,000	18	13.0
70,000 - 100,000	16	11.6
>100,000	22	15.9
สถานที่ตั้งของร้าน		
อ.เมือง	45	32.6
อ.เกาะสมุย	46	33.3
อ.เวียงสระ	10	7.2
อ.เกาะพะงัน	7	5.1
อ.บ้านนาสาร	6	4.3
อ.กาญจนดิษฐ์	4	2.4
อ.ดอนสัก	3	2.2
อ.เคียนซา	3	2.2
อ.ศรีรัฐนิคม	2	1.4
อ.ท่าฉาง	2	1.4
อ.ท่าชนะ	2	1.4
อ.พุนพิน	2	1.4
อ.พระแสง	2	1.4
อ.บ้านนาเดิม	1	0.7
อ.บ้านตาขุน	1	0.7
อ.พนม	1	0.7
อ.ชัยบุรี	1	0.7

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกชมรมร้านยา		
จังหวัดสุราษฎร์ธานี		
เป็นสมาชิก	98	1.0
ไม่เป็นสมาชิก	40	29.0
การรับรองร้านยาคุณภาพ		
ร้านยาคุณภาพ	16	11.6
ไม่ได้รับรองร้านยาคุณภาพ	122	88.4
ความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ		
เข้าร่วม	121	88.3
ไม่เข้าร่วม	17	11.7

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของเจ้าของร้านยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งพบว่า เพศ อายุ รายได้ต่อเดือน สถานที่ตั้งของร้าน จำนวนปีที่เปิดร้าน และการรับรองมาตรฐานร้านยาคุณภาพ ไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ แต่พบว่าการเป็นสมาชิกชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) โดยผู้ที่ เป็นสมาชิกมีแนวโน้มที่ต้องการจะเข้าร่วมโครงการฯ มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก (ดังตารางที่ 2)

ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิทยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการของเจ้าของกิจการร้านยา พบว่า ทศนคติ บรรทัดฐานของการเข้าร่วมโครงการฯ ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ และความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนความยากในการเข้าร่วมโครงการฯ และข้อเสียของการเข้าร่วมโครงการฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 2 คุณลักษณะต่าง ๆ ของเจ้าของร้านยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ

คุณลักษณะ		ความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ		P
		เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม	
เพศ	ชาย	40	4	0.434
	หญิง	81	13	
อายุ (ปี)	21-30	26	3	0.616
	31-40	60	7	
	41-50	21	6	
	51-60	14	1	
	<10	78	12	
จำนวนปีที่เปิดร้าน (ปี)	11-20	24	4	0.312
	21-30	3	0	
	31-40	16	1	
	<20,000	18	1	
รายได้ต่อเดือน (บาท)	20,000-50,000	52	10	0.992
	50,000-70,000	18	0	
	70,000-100,000	12	4	
	>100,000	21	2	
	อ.เมือง	43	2	
สถานที่ตั้งของร้าน	อ.เกาะสมุย,	42	11	0.894
	อ.เกาะพะงัน	42	11	
	อ.อื่นๆ	36	4	
	เป็นสมาชิก	93	28	
การเป็นสมาชิกชมรมร้านยา	ไม่เป็นสมาชิก	5	12	0.000
	ไม่ได้รับรองร้านยาคุณภาพ	106	16	
การรับรองร้านยาคุณภาพ	ร้านยาคุณภาพ	15	1	0.436

ตารางที่ 3 ปัจจัยทางจิตวิทยาของเจ้าของกิจการร้านยาจำแนกตามความตั้งใจในการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ

ปัจจัย	ความตั้งใจ		P
	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม	
ทัศนคติ	1.57±0.05	2.41±0.20	0.000
บรรทัดฐานของการเข้าร่วม	1.86±0.06	2.68±0.16	0.000
ความยากในการเข้าร่วมโครงการฯ	3.74±0.07	3.23±0.21	0.076
ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ	1.93±0.05	2.51±0.17	0.001
ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ	2.07±0.05	2.73±0.18	0.000
ข้อเสียของการเข้าร่วมโครงการฯ	3.22±0.08	2.66±0.21	0.391

ข้อมูลผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ทศนคติเป็นตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียว ที่มีผลต่อตัวแปรตาม (สามารถใช้พยากรณ์) อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ($P < 0.05$) คือ หากมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ จะมีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการฯ (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการฯ

ปัจจัย	R	T	P
ทัศนคติ	0.450	5.163	0.000
บรรทัดฐานของการเข้าร่วม	0.120	0.950	0.383
ความยากในการเข้าร่วม	-0.129	-1.629	0.969
ประโยชน์ของการเข้าร่วม	0.078	0.782	0.620
ความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ	0.900	0.878	0.583
ข้อเสียของการเข้าร่วม	-0.120	-1.508	0.962

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้มีผู้ตอบแบบสอบถามกลับมา 138 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 29.87 มีความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ 121 ราย (ร้อยละ 88.3) และ ไม่เข้าร่วม 17 ราย (ร้อยละ 11.7) เมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มร้านยาที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แต่พบว่าการเป็นสมาชิกชมรมร้านยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีแนวโน้มที่จะต้องการเข้าร่วมโครงการฯ มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกฯ ด้านความสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิทยากับความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการของเจ้าของร้านยา พบว่าทัศนคติ บรรทัดฐานของการเข้าร่วมโครงการฯ ประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ และความคิดของบุคคลที่มีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ทัศนคติเป็นตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียวที่หากมีการปรับเปลี่ยนจะมีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการฯ

อภิปรายผล

กลุ่มร้านยาที่มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมโครงการฯ เป็นสมาชิกของชมรมฯ เปิดร้านยามาน้อยกว่า 10 ปี และอยู่ในเขตชุมชนเมือง การเป็นสมาชิกของชมรมฯ มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากสมาชิกของชมรมมีการสื่อสารในการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ รวมทั้งแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ตลอดเวลา ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ คงล้อมญาติ ที่พบว่าร้านที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของร้านยาในเขตบริการสุขภาพที่ 4 เป็นสมาชิกของสมาคมเภสัชกรรมชุมชน⁽⁹⁾ ในการสอบถามเจ้าของกิจการร้านยา 138 ราย ยังพบว่า มีความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการฯ ถึงร้อยละ 88.33 ซึ่งแสดงถึงร้านยาสนับสนุนการแก้ปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิด การศึกษาของ Zaprutko และคณะ พบว่าเภสัชกรในโปแลนด์มีความคิดเห็นว่าปัญหาการใช้ยาผิดวัตถุประสงค์เกิดจากยาในกลุ่มนี้ราคาถูกและหาได้ง่าย และยาที่มีปัญหาควรเปลี่ยนไปอยู่ในยาในกลุ่มที่ต้องใช้ใบสั่งยา แม้ว่าโปแลนด์จะมีพระราชบัญญัติแก้ไขปัญหายาเสพติด

ที่ได้รับการแก้ไขในปี 2015 แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหลักได้⁽¹⁰⁾

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาในอนาคตควรมีการสร้างแบบสอบถามทางอิเล็กทรอนิกส์และส่งไปให้กลุ่มตัวอย่างทางโทรศัพท์ เพื่อให้อัตราการตอบกลับมากขึ้น รวมทั้งเพิ่มความสะดวกในการทำแบบสอบถาม การติดตามผลการตอบแบบสอบถามและการประมวลผล

2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรจัดทำโครงการฯ โดยมีการมอบป้ายหรือสัญลักษณ์ และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนสามารถสังเกตและทราบถึงความปลอดภัยในการเลือกใช้บริการร้านยาที่เข้าร่วมโครงการฯ รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนบทบาทร้านยาในการแก้ปัญหาคาใช้ยาในทางที่ผิด โดยเฉพาะยาแก้ไอ diphenhydramine syrup เริ่มจากร้านยาที่เป็นสมาชิกชมรมร้านยาที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอเกาะสมุย ซึ่งเป็นอำเภอที่มีการเปิดร้านยามาก และมีผลการตอบรับในการเข้าร่วมโครงการฯ สูง เพื่อสร้างต้นแบบการแก้ปัญหาคาใช้ยาในทางที่ผิดอย่างเป็นรูปธรรมในร้านยา และนำเสนอการประเมินผลโครงการฯ ในเวทีวิชาการ และการประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัด เพื่อให้ร้านยาอื่นและเครือข่ายสาธารณสุขเห็นถึงความตั้งใจในการร่วมมือของร้านยาในการแก้ปัญหาคาใช้ยา และเพิ่มภาพลักษณ์ในการรับผิดชอบต่อสังคมของร้านยาจากการเข้าร่วมโครงการฯ รวมถึงควรมีการกระตุ้นทัศนคติของการเข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการชักจูงให้ร้านยาสมัครเข้าร่วมโครงการฯ

3. การวิจัยครั้งนี้จะสมบูรณ์ขึ้นถ้าได้เพิ่มการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อร้านยาที่เข้าร่วมโครงการฯ และความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และตำรวจต่อการดำเนินงานของโครงการฯ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมมือของร้านยาในการแก้ปัญหาคาใช้ยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในทางที่ผิดอย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการดำเนินการจะทำให้ผู้บริหารในพื้นที่ และประชาชนทั่วไป เห็นความรับผิดชอบต่อสังคมและความตั้งใจจริงของร้านยาที่เข้าร่วมโครงการฯ ตลอดจนสามารถสร้างความมั่นใจว่าร้านยาจะไม่เป็นแหล่งจ่ายยาแก้ไอ diphenhydramine syrup ในทางที่ผิด และนำไปสู่การขจัดปัญหาคาใช้ยาในทางที่ผิดในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือของรองศาสตราจารย์ ดร. สงวน ลือเกียรติ บัณฑิตที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานอีกด้วย และขอขอบคุณ แผนงานพัฒนาวิชาการและกลไกคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพสำหรับการสนับสนุนทุนในการทำวิจัย นอกจากนี้ขอขอบคุณร้านยาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเกาะสมุย ที่ให้ความช่วยเหลือในการส่งฐานข้อมูลร้านยาและช่วยเก็บข้อมูลในการทำวิจัยเรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Center for Academic Services and Personnel Development for Substance Abuse Prevention and Solution. Diphenhydramine syrup substrate [Internet]. 2010 [cited 2018 Feb 10]. Available from: www.sri.cmu.ac.th
2. Thai Health Promotion Foundation. "Addiction" New generation [Internet]. 2009 [cited 2018 Feb 10]. Available from: www.thaihealth.or.th

3. Naewna. "Diphenhydramine syrup" substrate "4 x 100" Modified drugs...New evil [Internet]. 2011 [cited 2018 Feb 10]. Available from: www.naewna.com
4. Nisa Chaikun. Sources of Cough Medicines Abused by the Addicts in a Southern Province. Thai Journal of Pharmacy Practice 2017 ; 92:516-524.
5. Sujit S Sansgiry, Archita H Bhansali, Shweta S Bapat, Qingqing Xu. Abuse of over-the-counter medicines: a pharmacist's perspective. Integrated Pharmacy Research and Practice 2017;6:1-6.
6. Summary of the meeting of the Head of Community Pharmacy and Consumer Protection; 2017 Oct ; Suratthani, Thailand. Suratthani:Angsana;2017.p.1-5.
7. Food and Drug Administration Announcement. Rules, methods and conditions to sell drugs. Government Gazette, Booklet 132, extra 179 (Sep 4, 2005).
8. Matichon Online. Mass protest demonstration against drugstores selling antitussive to teenagers for making 4x100 in Chwang, Nakhon Sri Thummarar. 2017 [cited 2018 Feb 10]. Available from: www.matichon.co.th
9. Jurairat Khonglormyati. Factors Associated with the Participation in the Project on Development of Health Services within Pharmacies among Drugstores in the 4th Health Region. Thai Journal of Pharmacy Practice 2016;82:359-369.
10. Zaprutko, T., D. Koligat, et al. "Misuse of OTC drugs in Poland". Health Policy 2016 ; 120(8):875-81.